

LOTTA-SOFIA SAAHKO

KAHVIA JA KARJALAN- PIIRAKOITA

LOTTA-SOFIA SAAHKO

**KAHVIA JA
KARJALANPIIRAKOITA**

TAMMI

HELSINKI

© Lotta-Sofia Saahko ja Tammi 2021
Kustantaja on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Ulkoasu: Emmi Kyytsönen
Kuvälähteet: Kuvaliitteen kuvat pääosin yksityisarkistoista.
Muiden kuvien lähteet mainittu kuvien yhteydessä.

ISBN 978-952-04-3465-6
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Keitämme kahvit	5	Lähtö	99
<i>Taaperona maailmalle</i>	9	Pukkilan tila	103
EEVA	13	Kun kuu itkee	109
Välirauha Karjalassa	14	Karjala, oletko siellä?	116
Lastenkoti	19	Ruskea lehmä	119
Uusi arki	22	Kaalia ryssille	124
Joulu lastenkodissa	26	Viimeisen kerran Kaijalassa	128
Kaakao	32	Ei karjalaisia eikä mustalaisia	134
Äidin kuolema	37	Viimeinen muutto	138
Toisen kerran evakkoon	41	Koti	141
Ottovanhemmat	44	Irma, 95	148
Taas Ruotsissa	48	<i>Selviytymiskeinona opinnot</i>	153
Ingeborg	54	PAULA	157
Kanalassa	57	Kaunotar ja Karjala	158
Kirje	60	Mitä jää?	162
Hyvästit	63	Paula haluaa kouluun	166
Paluu	66	Kirja	172
Muuttolintu	71	Muutto	176
Eeva, 86	76	Miesten kokous	179
<i>Turvapaikkana kirjat</i>	79	Virvon varvon	183
IRMA	81	Oppikoulu	187
Irma haaveilee	82	Nimipäivä	191
Pikkulottien myyjäiset	85	Puhelu	193
Piikkiaita	90	Lupaus	197
Sotilaat	94	Ylioppilas	200
		Paula, 81	205

<i>Paluu lavalle</i>	209	Muutoksia	292
HILKKA	213	Meeri	295
Hilkan äiti	214	Haku sairaanhoitajakouluun	298
Laulukoe	217	Isän siunaus	301
Sota syttyy	222	Welcome to England	306
Helsinkiin	228	Postia Sipulille	311
Balettitunti	233	Mikä-Mikä-Maa	317
Pääsykokeissa	236	Anja, 91	324
Teatterikoulu	243		
Aunus	247	<i>Ohjat omiin käsiin</i>	327
Suomen kulttuurin kehto	251	SINIKKA	330
Sairaalalaulaja	256	Polkupyörällä evakkoon	331
Mustalaisruhtinatar	258	Leo	335
Hilkka, 96	263	Lähdön aika	339
		Neljä kuukautta myöhemmin	344
<i>Kotikaupunki: Lontoo</i>	265	Kirjeystävä	346
ANJA	268	Juhannusaatto	352
Mikä on sota?	269	Sinikka, 94	358
Leppävirta	272		
Pohjanmaa	275	Kahvittelemme jälleen	361
Matka jatkuu	279	Sokerina pohjalla	364
Juhlavalmisteluita	282	Irman ja Lotan kirjasuosituksia	366
Karjalaiset juhlat	288	Laulut	367

KEITÄMME KAHVIT

Karjalaisuus on paljon enemmän kuin vain iloisuutta tai musikaalisuutta. Sen olen oppinut papaltani. Evakkomatka vaikutti karjalaisiin monella muullakin tavalla kuin tekemällä heistä sopeutuvaisia ja vieraanvaraisia. Karjalaisuuteen liittyy tunteita, ajattelutapoja, käytäntöjä, sanontoja ja myös harhaluuloja, jotka vaikuttavat vielä minuunkin. Minä olen evakon lapsenlapsi.

On mennyt vuosi siitä, kun aloin kysellä papalta hänen elämästään. Pappani joutui lähtemään Karjalasta, kun hän oli 4,5-vuotias. Sen jälkeen kesti kymmenen vuotta, ennen kuin hänen perheensä sai oman kodin, jonne he asettuivat paikoilleen. Tuon kymmenen vuoden aikana pienen pojan identiteetti muotoutui. Äidille ei saanut tuottaa ylimääräisiä harmeja, joten pojasta tuli kiltti, ujo ja hiljainen. Paikka oli lunastettava työtä tekemällä, ja hänestä tuli ahkera työmyyrä. Musiikki helpotti taakkaa, ja vaikeuksista selvittiin perheenä, mutta ikävä muualle säilyi aina.

Evakkomatkastasta on kulunut melkein vuosisata, joten nyt on viimeinen tilaisuus kysellä siitä. Heiltä. Lapsilta, jotka olivat silloin mukana matkassa. Minä en kysele ainoastaan siksi, että nämä tarinat ovat kulttuurisesti ja historiallisesti tärkeitä Suomelle. Kysyn, koska haluan ymmärtää itseäni.

Kuka minä olen? Olen Lotta. Monikulttuurinen ja monikielinen. Iloinen ja reipas, ainakin useimmiten. Minä kirjoitan ja laulan, näytelen ja tanssin, ja minulla on suuria unelmia. Olen ulospäin-

suuntautunut. Ennen luulin sen olevan merkki siitä, etten ole kovin suomalainen. Ulkomailla asuessani ihmiset luulivat suomalaisten olevan hiljaisia ja ujoja. Mitä minä en ole! Minua sanottiin epäsuomalaiseksi. Nyt tiedän, että nämä luonteenpiirteeni ovat karjalaisuuttani, ja siitä olen ylpeä.

Kysyin karjalaiselta papaltani karjalaisuudesta ymmärtääkseni itseäni paremmin. Mutta Karjala on iso alue, ja Karjalan evakot päätyivät moneen eri paikkaan ympäri Suomea – ja ympäri maailmaa! Tajusin, että vastaukseksi kysymykseeni ei riitä ainoastaan papan tarina.

Olen hamstrannut papan keittiöön runsaasti kahvipaketteja (vain niitä vihreitä paketteja, ei tarjouksesta, joten älkää mainitko asiasta papalle, kiitos), kahvikupit on tiskattu (tiskikoneella, joten pssht!), ja pöytä on katettu. Mutta tällä kertaa en kahvittele pelkäästään papan kanssa. Haluan kutsua kylään niin paljon Karjalan evakoita kuin ikinä mahdollista. Evakoita, joilla on erilaisia tarinoita ja kohtaloita. Tällä kertaa minua kiinnostavat varsinkin naiset. Papan äiti teki vaikutuksen minuun, sillä hän oli niin vahva! Hän hoiti evakkomatkan, kasvatti lapset pula-aikana, teki perheen työt ja hoiti myöhemmin myös sodasta palannutta miestänsä. Mikä oli muiden naisten rooli tuohon aikaan?

Tässä kirjassa on mukana sekä viipurilaisia että rajakarjalaisia. Sotalapsi, karjakko, rikas kaupunkilaistyttö, lotta. Yksi perhe sai hienoa kohtelua sijoituspaikassaan, toinen koki pahinta syrjintää. Ennen jokaisen naisen tarinaa on listaus heidän evakkomatkojensa etapeista, alkaen Karjalan kotikylästä siihen saakka, kunnes vakituinen koti löytyi. Minua kiinnostaa ennen kaikkea yksi kysymys: miten heidän unelmiensa kävi, kun he menettivät kaiken? Haluan kuulla heidän tarinansa, sillä ne ovat myös osa minun tarinaani. Tietenkään 2000-luvulla elävän tytön elämää ei voi verrata sodan kokeneiden

ihmisten kokemuksiin, mutta nuoren tytön tunteita voi peilata toisen nuoren tytön tunteisiin.

Monet muistavat, että papan elämäkerrassa seikkailivat karjalaislapset Jorma, Anja ja Aila. Tässä kirjassa esiintyy samannimisiä ihmisiä, mutta se on sattumaa. Koska kyse on tositarinoista, en muuttanut nimiä, ja nimet kertovat ajasta ja tuolloisista nuorten trendinimistä! Muistakaa kuitenkin, että tämän kirjan Jorma, Anja ja Aila ovat eri henkilöitä kuin edellisen kirjan nimikaimat, eivätkä myöskään kaksi Hilkkaa ja kaksi Olavia ole samoja henkilöitä.

Karjalaisia lähti evakkoon vuosina 1939–1945 yli 400 000 henkilöä. Se oli tuolloin yli 10 prosenttia Suomen väestöstä. Kuinka monessa meistä virtaa nykyään karjalaista verta? Minussa sitä on ainakin molemmilta vanhemmiltani, sillä sekä isäni että äitini ovat puoliksi karjalaisia. Ja jos äitini ja isäni ovat molemmat puoliksi karjalaisia, niin eikös 50 prosenttia + 50 prosenttia tee minusta sataprosenttisen karjalaisen? 😊

Mutta hei! Käyn napsauttamassa kahvinkeittimen päälle. Kohta kahvitellaan. En ole koskaan ennen juonut niin paljon kahvia kuin asuessani papan luona. Papalta sain tietää, että sodan jälkeen kahvi oli luksusta, eli tämä on meille jokapäiväistä luksusta. Ja minusta on luksusta saada kuulla näitä tärkeitä tarinoita.

Tästä se lähtee.

Rakkaudella

Lotta ♡

TAAPERONA MAAILMALLE

”Oliko tuo enklantia?” pappa kysyy, kun lopetan puhelun.

”Saksaa”, vastaan ja kaadan itselleni kahvia. Juttelin pitkästä ajasta entisen Saksan-luokkatoverini kanssa, ja oli niin mielenkiintoista kuulla, mitä koulukavereilleni kuuluu nykyään!

Pappa hekottelee: ”Miekin osaan neljää kieltä. Suomee, savvoo, hiljaa ja kovvoo. Paitsi etten osaa savoa, vaan huonoa karjalan murretta. Etkö sie ole unohtanut saksan kieltä ollenkaan?”

Pudistan päätäni: ”Onhan siitä aika kauan, kun muutimme sieltä, reilusti yli kymmenen vuotta. Mutta saksaksi opin lukemaan ja kirjoittamaan, joten en usko, että unohdan sitä koskaan.”

”Sihän olet sitten saksalainen”, pappa toteaa.

Nousen ottamaan kaurajuoman jääkaapista ja pohdin papan kommenttia hetken. Se ei ole niin yksinkertaista. Miten selittäisin sen papalle?

”Koetko sinä olevasi outokumpulainen, vain koska asuit siellä joitakin vuosia?”

”Ei se silloin ollut Outokumpu, vaan Kuusjärvi.”

Pyöritän silmiäni. Siitä ei ollut kyse.

”No oletko sinä kuusjärveläinen?”

”Olenhan mie.”

”Entä oletko nyt valkeakoskelainen?”

”Olen.”

”Mutta etkös sinä olekaan karjalainen?”

”Olen. Karjalan *musikka*.”

”Miten sinä voit olla kaikkea noita samaan aikaan?”

Pappa nauraa eikä vastaa kysymykseeni.

”Tiedätkö, mitä karjalaisista sanotaan? He ovat kuulemma juurettonia, etsivät aina parempaa paikkaa, sellaista, jossa tuntisivat itsensä kotoisaksi. Ikään kuin etsisivät Karjalaa.”

Mutta pappa ei kuuntele minua: ”Santtu taitaa olla ihan saksalainen, kun lausuu myös r-kirjaimen saksalaisittain. Mie yritin aina opettaa: Ärrän kierrän orren ympäri ja ässän pistän taskuun. En ymmärrä, miksei oppi mennyt perille.”

”Santtu ei koskaan tarvinnut suomalaista r-kirjainta”, minä muistutan, ”mutta itse asiassa hän on opetellut sen nyt!” Veljeni Santeri – sanomme häntä Santuksi – oli alle puolivuotias, kun muutimme Saksaan. Muistan, kuinka hän halusi pienenä aina leikkiä kanssani saksaksi. Minä en hyväksynyt sitä, ja kiukustuin, ellei hän puhunut suomea. Kun Santun kaverit eivät koskaan oppineet lausumaan hänen nimeään, hän hyväksyi saksalaiset versiot ”Santto”, ”Santo” tai jopa ”Sandro”.

Myös siskoni Liinan nimi aiheutti hankaluuksia, vaikka vanhempani olivatkin valinneet sen sillä perusteella, että se olisi helppo lausua joka kielellä. Liina syntyi Saksassa, mutta hyväksyi jossain vaiheessa lempinimen Lili, jonka kirjoitusasu on helpompi selittää kuin tupla-i.

”Kun te tulitte Karjalasta tänne Kanta-Suomen puolelle, teidän oli muutettava nimenne”, muistan silloin. Pappa nyökkää ja vilkaisee vanhempiensa suurennettua kihlakuvaa, joka roikkuu keittiön seinällä.

”Niin, muuten olisimme saaneet kuulla ryssittelyä. Vanhempieni nimet Anastasia ja Feodor kuulostivat niin venäläisiltä. Samoin tätien nimet Akilina ja Jefrosinia.”

”Oliko siis helpompi sopeutua, kun kukaan ei huomannut heti nimestä, että olette Venäjän rajalta?”

”Totta kai”, pappa sanoo, ”kun isä oli Heikki eikä Feodor, hän ui joukossa kuin kala. Kuten myös Alina- ja Senja-tädit.”

”Oliko siihen aikaan muuten karjalaisia, jotka eivät siirtyneet ainoastaan Suomen sisällä, vaan lähtivät maailmalle?” Ajattelen isääni, joka etsi omaa kotiaan ja parempaa tulevaisuutta ensin Keski-Euroopasta, myöhemmin maapallon toiselta puolelta. 1990-luvulla Suomessa oli lama ja puute työpaikoista. Saksasta löytyi ratkaisu siihen.

”Olihan niitä, kuten esimerkiksi sotalapset. Sotalapset lähetettiin Ruotsiin, joskus myös Norjaan tai Tanskaan. Siellä heille luvattiin paremmat olosuhteet, kun Suomessa oli pula-aika.”

Mietin karjalaisia lapsia, jotka lähtivät maailmalle yli kahdeksankymmentä vuotta sitten. Kun heillä on koti-ikävä, mitä paikkaa he ikävöivät?

Minä näen edelleen unia lapsuudenkodistani Saksassa. Elän usein siinä luulossa, että palaan pian takaisin sinne, että kuoroni ja tanssiryhmäni odottavat paluutani. Muistelen sitä, kuinka äiti ja iskä piilottivat pääsiäismunia suuren takapihamme vadelmapensasiin tai äidin istuttamiin narsisseihin. Joskus kun herään, luulen olevani Saksan-sängyssäni, huoneessa, jonka seinät on maalattu puoliksi marjapuuron punaiseksi ja puoliksi kirkkaan keltaiseksi. Herättyäni

kestää jonkin aikaa, kunnes muistan, että huoneessani asuu nykyään toinen tyttö ja että hänen huoneensa seinät ovat siniset.

Kun tulin lapsena Suomeen kesälomalle, minua sanottiin saksalaiseksi, koska asuin Saksassa ja puhuin suomea aksentilla. Saksassa olin kuitenkin ”se suomalainen”. Kun perheemme muutti seuraavaksi Kiinaan, identiteettikysymys vaikeutui entisestään.

”Pappa, mitä luulet?” kysyn papalta. ”Mitä karjalainen lapsi ajatteli identiteetistään, kun hänet lähetettiin sotalapsena ulkomaille? Entä sitten, kun hän palasi sodan jälkeen Kanta-Suomeen? Minne hänellä olisi ollut koti-ikävä, Karjalaan vai Ruotsiin?”

EEVA

Varpakylä, Karjala

Helsinki

Tukholma

Borlänge

Varpakylä

Kivijärvi

Tukholma

Insjön

Pihtipudas

Juuka

Sääksmäki

Toijala

Espoo

Vantaa

Juuka

VÄLIRAUHA KARJALASSA

”Missä äiti on?” Eeva kysyi.

”Yhä sängyssä. Äitinne yskä on pahentunut, ja hänellä on lämpöä. Jos hän ei pian voi paremmin, meidän on kutsuttava lääkäri.”

Eevan mummo, baba, yritti hymyillä lapsille, mutta näytti hymynsä alla huolestuneelta.

”Älä huoli, baba. Kyllä myö äidin terveeksi hoidamme. Ja nyt nämä lapset pesulle mars”, isä sanoi, kun astui huoneeseen. Hän oli pölyn ja sahanpurujen peittämä, mutta tyytyväinen: ”Tämä koti alkaa pian olla jo asuttava.”

Eeva yski.

”Hopi hopi, kuraiset vaatteet pois ja pesulle siitä, ennen kuin sairastut!”

Eevan yskä ei tauonnut iltapesun jälkeen, ja illalla sängyssä häntä vilutti.

”Kun aamulla haemme lääkärin, pyydämme häntä katsomaan äidin lisäksi myös sinua”, isä sanoi ja kyykistyi sängyn ääreen lukemaan iltarukouksen.

”Eihän äiti kuole?” Olavi kysyi.

”Enhän mie kuole?” Eeva kirkaisi.

”Hys, pahin osuus sodasta on ohi, eikä kukaan kuole nyt”, isä sanoi, ”mutta kaiken varalta voimme tietenkin rukoilla äidin ja Eevan puolesta.”

Ja niin he rukoilivat. Eeva koki olevansa erityisen hyvä rukoilija, sillä hän oli evakossa ollessa pyytänyt Taivaan isältä yhtä ja toista, ja kaikki hänen toiveensa olivat toteutuneet. Isä oli palannut heidän luokseen, sota oli loppunut, ja he olivat päässeet takaisin Karjalaan. Tietenkin äiti selviäisi sairaudestaan.

Rukouksesta huolimatta äiti ei kuitenkaan voinut aamulla paremmin.

”Äidin hengitys vinkuu kuin höyryjuna”, Ilari ilmoitti. Ilari sekä pikkuveli Olavi tulivat aamupalan jälkeen katsomaan Eevaa, joka makasi edelleen sisarusten sängyssä.

”Oletko varma, ettet pääse ulos? Eikös meidän pitänyt tänään vakoilla eikä makoilla?”

”Luuletko, että mie makoilen täällä vapaaehtoisesti? En varmaankaan!” Eeva sihisi takaisin ja puhkesi yskään. ”Ei tämä miustakaan kivaa ole.”

Kun lääkäri tuli, hän kielsi ketään menemästä äidin huoneeseen.

”Valitettavasti miun on todettava, että äidillänne on lentävä keuhkotauti. Jos menette liian lähelle, on tartunnan vaara. Eevaneiti, oletko käynyt mahdollisesti liian lähellä äitiäsi?”

Eeva muisteli edellispäivää ja nyökkäsi. Hänen kurkkunsa oli liian kipeä vastaamiseen.

”Siinä tapauksessa miun on lähetettävä Raisa Helsinkiin keuhkokuvauskuvauskeskukseen, ja Eevan on parasta lähteä mukaan. Pahoin pelkään, että myös Eeva on ehtinyt hankkia keuhkotaudin itselleen. Toivon, että työ muut käyttäisitte huivia suunne edessä, jos joudutte samaan tilaan potilaiden kanssa. Sairaus on erittäin tarttuva ja – toivoisin, etten joutuisi sanomaan näin, mutta miun on kerrottava totuus – myös erittäin tappava.”

Eevan silmät täytyivät kyynelistä. Hän ei ollut vielä aloittanut kouluakaan, joutuiko hän nyt kuolemaan? Entä äiti, hänen rakas äitinsä! Perhe ei koskaan selviäisi ilman äitiä!

”Jos äiti kuolee, miekin haluan kuolla”, Eeva nyyhkytti.

”Kyllä myö tästä selviämme. Meidän perheemme on selvinnyt vaikka mistä, evakosta ja sodasta”, isä puristi Eevan kättä. ”Kiitos tohtori. Mie lähden saattamaan Raisaa ja Eevaa Helsinkiin. Lähdemme heti seuraavalla junalla. Baba ja jidi voivat katsoa poikien perään.”

Isovanhemmat seurasivat huolestunein katsein, kun isä puki Eevan ja äidin lämpimiin talvivaatteisiin ja huiveihin. Pian he olivat matkalla. Talviset metsät muuttuivat lumisiksi pelloiksi ja pimeydessä lepääviksi kyliksi. Eeva katseli niitä ensin hevosvaunusta, sitten junasta ja viimein sairaalan ikkunasta. Valkotakkiset hoitajat veivät äidin yhteen huoneeseen, hänet toiseen. Eeva riisuttiin, mitattiin ja punnittiin, ja lopulta hänet kuvattiin koneella, joka piti kummallisia ääniä ja jossa oli putkia ja johtoja enemmän kuin Eeva oli koskaan ennen nähnyt.

Kun Eevalla oli taas vaatteet päällä ja hän istui sairaalan tuolilla odottaen äitiä ja isää, hän kuuli hoitajien kuiskivan outoja sanoja, joita hän ei ymmärtänyt: ”Varjostuma... keuhkotauti... imusolmukkeet... ennuste huono... Tukholma.”

Sairaalan käytävillä oli koleaa, askeleet kaikuivat ja laitteet piipittivät. Missä ihmeessä vanhemmat olivat?

”Oletkos sinä Eeva?”

Eeva säpsähti hereille. Hän oli ilmeisesti nukahtanut. Isää tai äitiä ei näkynyt edelleenkään missään.

”Eeva Haukka?” vaaleatakkinen hoitaja kysyi uudestaan. Hänellä oli päässään hilkka, jonka alta kurkisti muutama vaalea kihara. ”Lähetämme sinut toiseen, parempaan ja suurempaan sairaalaan. Siellä sinun keuhkosi hoidetaan kuntoon.”

Ennen kuin Eeva tiesi, kuinka siinä niin kävi, hän nousi ensimmäistä kertaa elämässään lentokoneeseen.

”Mikä ihmepaikka tuo on?” Eeva huokaisi ja kurotti päätään nähdäkseen ikkunasta. Ulkona oli pilkkopimeää, mutta hänen allaan valot vilkkuivat kuin kirkas tähtitaivas. Valoja oli enemmän kuin Eeva oli koskaan nähnyt taivaalla, ja ne näyttivät liikkuvan. Keltaisia, valkoisia ja punaisia valoja, ja oli kuin ne olisivat suurentuneet lähentyessään. Eeva ei voinut kääntää katsettaan niistä. Hän litisti nenänsä ikkunaan.

”Ovatko nuo autoja?” hän hihkui. Mutta kukaan ei vastannut. Sen sijaan Eevan korvat menivät lukkoon ja hänen päätään särki. Eeva puristi kädet korvilleen. Ehkä kuolenkin ja tuo, minkä näin ikkunasta, oli taivas, Eeva ajatteli. No, sainpahan lentää lentokoneessa vielä ennen sitä.

Kun lentokone tärähti, Eeva oli varma, että se oli hänen viimeinen hetkensä. Mutta pian hän istuikin autossa, joka kiiruhti Tukholman katuja pitkin sairaalaan. Eeva puristi jälleen nenänsä ikkunaan, hän ei halunnut jäädä paitsi mistään. Kadut olivat asfalttia ja rakennukset kiveä. Niissä oli korkeat ikkunat ja pyöreitä torneja. Kauppojen näyteikkunoissa oli sähkövalot ja mitä ihmeellisimpiä mekkoja, hatuja ja kasoittain kirjoja.

”Tyttö, istu alas paikallesi. Eikö sinulla ole kylmä? Kurkkukipua?” Kun mukana kulkenut hoitaja puhui Eevalle, hän pudisti päätään. Hän oli pirteä kuin peipponen, ja hän halusi nähdä, mitä ihmeellisellä Tukholmalla oli tarjota.

Sairaalassa Eeva joutui samoihin testeihin kuin Helsingissäkin. Häntä ärsytti, hän oli väsynyt, eikä kukaan ollut edelleenkaan kertonut, missä hänen äitinsä ja isänsä olivat. Kun lääkäri pyysi Eevaa kurotamaan kieltään, hän nipisti silmänsä kiinni ja työnsi kielensä niin pitkälle kuin pystyi näyttääkseen lääkärielle, miltä hänestä tuntui.

”Hyi, miten rumat käytöstavat sinulla on”, hoitaja sanoi, mutta lääkäri vain nauroi sydämellisesti.

Hoitaja vei Eevan huoneeseen, jossa oli paljon valkoisia sänkyjä. Eevan käskettiin pesemään kasvonsa ennen kuin saisi ruokaa, ja sen jälkeen hoitaja toi tarjottimen sängyn päähän.

”Syöhän kiltisti, niin paranet ja pääset taas kotiin”, hoitaja ohjeisti. Hoitaja ei ollut enää sama, joka oli ollut matkalla mukana. Tämä puhui kummallisesti, ja Eevalla oli vaikeuksia ymmärtää häntä. Huoneen muissa valkoisissa sängyissä istui vanhoja mummoja, jotka lusikoivat keittoa suihinsa. Ikkunoissa ei ollut verhoja, ja mummojen yskä kaikui kolkosti. Sänkyjen vieressä potilailla oli telineellä kuppeja, kortteja ja lääkkeitä. Eevan telineellä ei ollut kuin pieni paperilappu. Hän vilkuili sitä, muttei ymmärtänyt, mitä siihen oli kirjoitettu. Hän päätti syödä keittonsa. Jos tämä oli ainut tapa päästä takaisin kotiin, takaisin äidin ja isän, baban ja jidin sekä välillä kiusaavan, mutta kuitenkin nokkelan Ilari-veljen ja suloisen Olavi-veljen luokse, hänen oli pakko totella hoitajaa ja noudattaa ohjeita.

Keitto oli kylmää. Kun Eeva oli syönyt, hän vilkuili, mitä mummot tekivät astioilleen. He olivat nostaneet tarjottimet sängyn vieriselle telineelle. Eeva laskeutui sängystään lattialle ja nappasi tarjottimen käteensä. Se olikin lautasineen ja laseineen yllättävän painava ja näin lattiatasolta katsottuna telinekin oli korkea. Eevan piti kurottua pieniä käsivarsiaan saadakseen tarjottimen sen tasolle. Hänen käsivartensa tärisivät. Vielä vähän, hän ajatteli ja nousi varpailleen. Silloin hän huomasi, että lasi ja lautanen lähestyivät hänen kasvojaan. Eeva nipisti silmänsä kiinni, kun astiat liukuivat kilisten alas ja särkyivät lattialle. Ennen kuin Eeva tajusi, miten hänen kävi, myös posliininen tarjotin seurasi astioita ja hän seiso i keskellä sirpaleita. Hän kuuli, kuinka mummot hänen ympärillään kauhistelivat.

”Olen pahoillani”, Eevan ääni tärisi.

”Hyi, kuinka oletkin huonokäyttöksinen tyttö! Miksi nousit sängystä? Enkö käskenyt jäädä peiton alle?”

”Mutta... mutta mie...” Eeva aloitti. Hän ei tiennyt, mitä sanoa, joten hän seisoi hetkisen hiljaa ja tuijotti hoitajaa. Sitten hän kapusi takaisin sänkyyn.

”Mie haluan kotiin”, hän mumisi viimein.

”Sinne sinä huomenna pääsetkin, sillä ethän sinä ole ollenkaan sairas”, hoitaja vastasi ja alkoi lakaista posliininsiruja lattialta. ”Huomenna menet uuteen kotiisi.”

LASTENKOTI

Seuraavana aamuna Eeva vietiin lastenkotiin.

Talo oli suuri synkän näköinen puurakennus, jossa oli ikkunoita useissa kerroksissa. Aurinko nousi länsipuolen tornin takaa. Oveen kiinnitetyllä messinkilevyllä luki jotain mustin tikkukirjaimin. Eeva ei osannut lukea sitä, mutta kirjaimet olivat tummat ja piikikkäät. Hoitaja vei Eevan sisälle ja yläkertaan. Seinät olivat kylmän harmaat ja huonekalut kovia, eikä yhdessäkään huoneessa ollut mattoa.

Kun hoitaja katosi ovesta, Eeva istuutui penkille ja heilutteli jalkojaan ilmassa. Äiti oli aina käskenyt häntä olemaan urhoollinen tilanteessa kuin tilanteessa. Nyt hänen oli otettava ohje tosissaan.

En pidä tästä, Eeva ajatteli. Mutta eivät kai sotilaatkaan erityisesti pidä sotaan menemisestä, vaikka he ovatkin urhoollisia?

Hän muisti myös, mitä baba oli opettanut Karjalan murteellaan: *Allus ollah kai dielot vaigiet*. Alussa kaikki asiat ovat vaikeita. Eeva pisti kädet vyötärölleen. Kyllä hän selviäisi.

Huoneeseen astui nutturapäinen rouva. Hän oli aivan talonsa näköinen: kookas ja ikävä, vanha ja ruma. Hänellä oli tiukat huulet, jotka vetäytyivät kylmään hymyyn, kun hän huomasi Eevan ja hoitajan.

”En till? Alla sängar är redan fulla. Dessutom ett sådant fult barn”, nutturapäinen nainen sanoi hoitajalle, aivan kuin Eevaa ei olisi ollenkaan.

”Du kan verkligen göra det. Hejdå”, hoitaja sanoi, ennen kuin kyykistyi vielä Eevan eteen. ”Ole kiltti tyttö. Ymmärräthän, että sinun on täällä hyvin paljon parempi olla kuin kotonasi.”

”Milloin mie sitten pääsen kotiin?” Eeva yritti vielä kerran. Hoitaja huokaisi ja pudisti päätään. ”Tuo on huonoa käytöstä, kun johtajatar on luvannut pitää sinusta hyvää huolta. Sinun on käyttäydyttävä talon sääntöjen mukaisesti. Vanhempasi kyllä kirjoittavat, kun äitisi voi paremmin ja sota on ohi. Silloin pääset takaisin. Ja nyt mars riisumaan vaatteet.”

Käytävälle oli ilmestynyt nuori nainen. Hänellä oli päällään samanlainen harmaa mekko kuin johtajattarellakin ja sen päällä vaalea essu. Hänen nutturansa ei ollut yhtä tiukka kuin vanhan rouvan, eikä hän näyttänyt aivan yhtä vakavalta.

”Hej Eeva. Du följer med mig nu”, hän sanoi ja nosti Eevan alas penkiltä.

”Mie en ymmärrä, mitä sie sanot. Mie en ymmärrä, mitä kukaan sanoo”, Eeva sanoi itkuisena.

”Endast svenska talas här.” Johtajatar oli palannut käytävälle ja napautti kämmenellään Eevan sormia. Kyyneleet valuivat Eevan poskille. Hän ei tiennyt, mitä oli tehnyt väärin, eikä ymmärtänyt kenenkään puhetta.

Eeva vietiin kylpyhuoneeseen, jonka lattia oli ruskeaa kaakelia ja jonka perällä oli iso vati. Seinässä roikkui letku kuin pitkä harmaa

käärme. Nuori nainen sanoi Eevalle jotain ja näytti käsillään, että hänen tulisi riisua vaatteensa. Eevalla oli päällään yksinkertainen ruutumekko, ja sen päällä baban kutoma villatakki. Kohta hänet puettiin yksinkertaisen malliseen mekkoon, joka oli samaa kangasta kuin johtajattaren ja nuoren naisen mekko.

”Tvätta ditt ansikte”, nuori nainen käski ja esitti pesevänsä kasvojaan. Eeva kumartui pesuammeen ylle ja kastoi kätensä kylmään veteen.

”Mitt namn är Minna”, nainen sanoi. ”Du är Eeva. Jag är Minna”, hän jatkoi ja näytti ensin Eevaa ja sitten itseään. Eeva ymmärsi. Hän seurasi, kuinka Minna heitti hänen mekkonsa ja neuleensa suureen perunasäkkiin ja talutti Eevan sitten ruokalaan, joka oli jo täynnä lapsia. Kun Eeva astui ruokasaliin, kaikki katselivat häntä suurin uteliaain silmin. Ja Eeva katseli takaisin.

Mitähän he ajattelevat, Eeva mielti, ja onkohan heilläkin ikävä perheitään.

Yhden pitkän pöydän ääressä istui kymmenen pientä tyttöä ja poikaa, kaikki heistä alle kymmenvuotiaita ja kaikki pukeutuneina samoihin harmaisiin asuihin. Ja he kaikki olivat kurjan näköisiä. Ylälättäen Eeva huomasi, että harva oli yhtä laiha kuin hän. Pian lapset jatkoivat ruokailuaan, aivan kuin uusi tulokas ei olisi mitään erikoista.

Eeva asetettiin lähelle johtajatarta, ja keittäjä toi hänen eteensä lautasellisen puuroa. Lautanen oli reunoja myöten täysi, mutta pitkän matkansa jälkeen Eeva olikin nälkäinen ja onnistui syömään puuronsa loppuun ensimmäisenä.

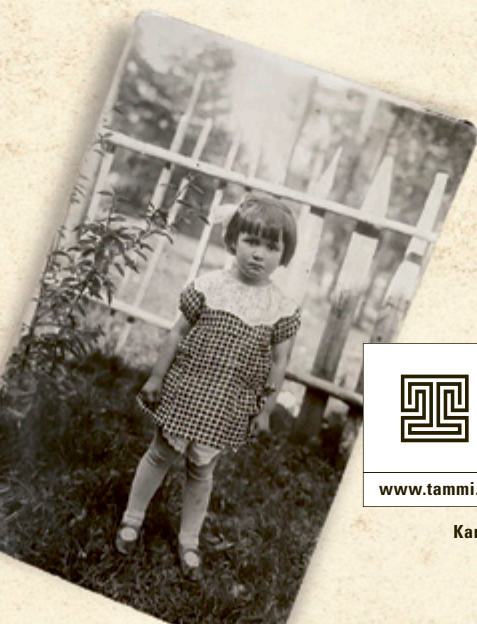
Kun Eevan lautanen oli tyhjä, hän nosti uudelleen katseensa katseellakseen muita lapsia. Kun kotona oli ollut ruoka-aika, koko tupa oli täynnä ääniä. Baba kolisteli kattiloilla ja kauhoilla, astiat kilisivät, Ilari ja Olavi juttelivat tai riitelivät, äiti lauloi ja isä komensi lapsia pöydän ääreen. Joku oli aina kertonut päivän kuulumisista tai rintama-uutisista ruuankin aikana, ja yhteiset ateriat olivat olleet iloisia hetkiä.

Eeva lähetettiin sotalapsena Ruotsiin. Irma purki surujaan kirjoittamalla, ja Paula kouluttautui paremman elämän toivossa. Hilikka ei luopunut unelmastaan nousta estradeille, Anja puolestaan etsi paikkaansa maailmalta ja löysi kodin Lontoosta. Sinikka rakastui ja otti ohjat omiin käsiinsä.

Kahdeksankymmentä vuotta sitten elämä Karjalassa muuttui, kun sota pakotti asukkaat kotoa evakkotielle. Mitä tapahtui karjalaisten nuorten naisten haaveille, kun he joutuivat jättämään kaiken taakseen?

Naisten tarinat kertovat kaipuusta ja juurettomuudesta, mutta ennen kaikkea sinnikkydestä, rohkeudesta ja elämänälästä. Tarinoissa pohditaan kysymyksiä, jotka puhuttelevat myös nykyään. Kirja ei kerrokaan ainoastaan Karjalan evakoista, vaan se on samalla Lotan tarina – hänellä ja evakkonaisilla on paljon muutakin yhteistä kuin karjalaisuus.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-3465-6

Kannen kuva Johanna Moskari